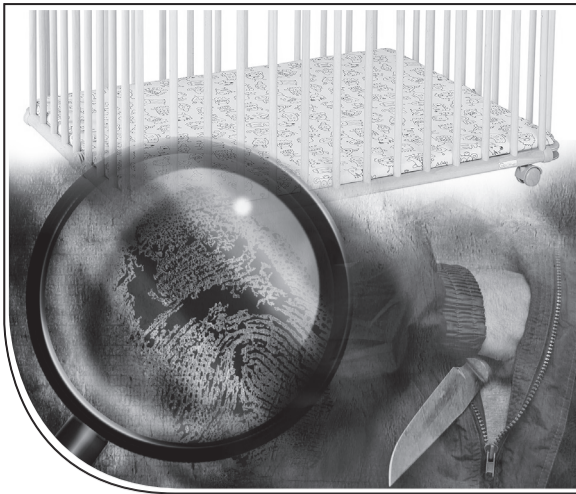

«МӘДЕНИЕТТІ АНА – МӘДЕНИЕТТІ ҰЛТ»

6-бет

МОЛАДАҒЫ МАНЕЖ

8-бет

ЗАН газеті

✉ zangazet@mail.ru

№75 (3606) 6 қазан 2023

ZANMEDIA.KZ

Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ЖЕКЕ ДЕРЕКТЕР КӨРІНГЕННІҢ ҚОЛЫНДА ЖҮР

Халыққа қызмет көрсету орталығы жұмыс істей бастаған кезең ішінде «көмекшілер» атты тұтас институт қалыптасты. Бұл адамдар бейресми, арнайы бекітілген құзыретсіз құжаттарды рәсімдеуге, қызмет алуға көмегін ұсынады.

(Соңы 3-бетте)

Университетті үздік бітірген Қабдулсалих Көшекұлы 1975 жылы қоғамдық ғылымдар саласы бойынша өткізілген студенттердің бүкілодақтық конкурсының лауреаты атанады. Бұл оның үлкен ғылымға барар жолындағы табысты әрі нәтижелі баспалдағы болды. Соның нәтижесінде заң факультетіне оқытушылық қызметке қалдырылып, 1979–1982 жылдар аралығында университет қабырғасында педагогтік әрі ғылыми тәжірибе жинақтады. 1982 жылы әрбір жастың мүмкіндігі жете бермейтін Мәскеудегі КСРО Ғылым академиясының жанындағы Мемлекет және құқық институтының аспирантурасына түсіп, оны 1986 жылы кандидаттық диссертациясын қорғап шықты. Мәскеудегі аспирантурасын аяқтаған жас маман заңгерлік білім алған өз ортасына қайта оралып, 1986–1998 жылдары ҚарМУ-дің Конституциялық және халықаралық құқық кафедрасының доценті және Құқық негіздері мен құқықтық тәрбие кафедрасының меңгерушісі қызметтерін абыроймен атқарды. Профессор Қ.К. Айтхожин 1998–2007 жылдары Қазақ мемлекеттік заң университетінің Конституциялық құқық кафедрасы меңгерушісінің орынбасары және меңгеруші лауазымдарын атқарды. Ол 2007 жылғы қыркүйек айынан бастап Д.А. Қонаев атындағы Гуманитарлық құқық және транспорт университетінің ғылыми жұмыстар жөніндегі проректоры, қазіргі таңда Д.А. Қонаев университетінің Конституциялық, халықаралық және Кеден ісі кафедрасының меңгерушісі қызметінде жемісті еңбек етуде. Профессор К.Айтхожин академик М.Баймахановтың ғылыми кеңесшілігімен «Қазақстан Республикасы Конституциясының теориялық мәселелері» тақырыбында докторлық диссертациясын тамаша қорғап шықты.

Сонымен қатар, осы жылдар ауқымында профессор өзінің ғылыми-педагогикалық шеберлігін барынша жетілдірген және жоғары деңгейде көрсеткен маман әрі ұлағатты ұстаз ретінде қалыптасты.

(Соңы 4-бетте)

САРАП

ТОЗЫҒЫ ЖЕТКЕН ТЕХНИКАНЫ ҚАШАН ЖАҢАРТАДЫ?

Халқының азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін барлық ел ауыл шаруашылығына ерекше мән береді. Бұл салаға қатысты мемлекеттік саясатқа жауапты құзырлы орган барлық елде атқарушы биліктің құрамынан орын алған. Қазақстанда да бұл дәстүр берік сақталған. Жеке министрлікке бағынышты басқарма, департаменттер облыс, аудан, қаланың бәрінде бар. Алайда, олар қанша күш салғанымен, ауыл шаруашылығы саласындағы техника мен құрал-жабдықтың жаңаруына айтарлықтай үлес қоса алмады. Технологиялық деңгейдегі жылдық 12,5 пайыздың жаңару қарқыны іс жүзінде 3,5 пайызды ғана құрап отырғаны соның дәлелі деуге болады. Ауыл шаруашылығы техникалары паркінің тозуы 70-80% жеткенін мойындаған министрлер Үкімет пен Парламент отырыстарында оны жаңартуға бюджеттен бөлініп жатқан миллиардтар туралы айтудан жалыққан емес.

Құмға құйған судай боп жатқан қаржының есебін сұраудан депутаттар да жалыққан жоқ. Мәселен, осыдан тура 1 жыл бұрын сенатор Мұхтар Жұмағазиев: «2023–2025 жылдарға арналған бюджетке сәйкес ауыл шаруашылығы техникасын сатып алуға 243 млрд теңге немесе жыл сайын 81 млрд теңге

сомасында қаражат көзделген. Дегенмен, осындай қомақты сомаларға қарамастан саланы техникамен қамтамасыз ету деңгейі өте төмен. Соңғы 5 жылда комбайндар мен тракторлардың бағасы 2 есе өссе, ал биыл олардың бағасы 30%-ға қарыштап кеткен. Министрлік осы бағыт бойынша қандай жұмыс

жүргізіп жатыр? Ауыл шаруашылығы техникасы паркін жаңартудың жаңа тәсілдері мен қаржыландырудың қандай көзі бар?», – деген кезде бұрынғы министр Ербол Қарашөкеев шаруалардың техникасын жаңартуға қосымша қаржы бөлінеді деп сендірген. Нақты айтқанда 3 жылда бюджеттен тағы 355 млрд теңге инвестициялық субсидия қарастырылды. Сондай-ақ, Қазақстанда құрастырылған техникаға да субсидия төлемі қарастырылып отыр. Мемлекеттердің трактор-машина паркін жаңарту деңгейі 2021 жылы Еуразиялық экономикалық одаққа мүше Ресейде – 4,1%, Беларусьте – 6%, Қазақстанда – 4,3% болды. 2025 жылдың соңына дейін бізде осы қарқынды 6%-ға дейін жеткіземіз деген жоспар бар. Биыл бюджетті нақтылау кезінде қосымша 139 млрд теңге субсидия бөлінді. Оның жарты бөлігі инвестициялық субсидия, яғни кредиттік лизингтің мөлшерлемесін арзандатуға бағытталған деген болатын.

Мемлекет басшысының биылғы жолдауында: «Машина-трактор паркінің әбден ескіріп, тозуы – күрделі мәселеге айналды. Қазір ауыл шаруашылығы техникасының 80 пайызы тозып тұр. Сондықтан жыл сайын оның 8-10 пайызын жаңартып отыру қажет. Бұл ретте еліміздегі техника өндірушілер мен шаруалардың да мүддесін ескерген абзал» деген сөзін ескерсек, бюджеттен бөлінетін қаржының көлемі алдағы жылдан бастап тағы да еселене түсері анық.

Жолдауда: «Біз алдағы үш жыл ішінде агроөнеркәсіптегі өңделген өнім үлесін 70 пайызға жеткізіміз керек. Бұл – нақты міндет. Жұртты өнім өңдеуге ынталандыру керек» деген ҚР Президенті Ауылшаруашылық министрлігі тізгінін сеніп тапсырған Айдарбек Сапаровтың бұл міндетті қалай орындайтыны әзірге белгісіз. Ал министрден сұрай-сұрай шыдамы таусылған Мәжілістегі «Ауыл» партиясы фракциясы 20 қыркүйекте Премьер-Министр Әлихан Смайыловтың атына депутаттық сауал жолдады.

Әріптестерінен қолдау тапқан Ербол Саурықовтың айтуынша, Қаржы министрлігінің ақпаратына сәйкес ауылшаруашылық техникаларын құрастыру өндірісіне соңғы бес жылда 123, 5 миллиард теңгеге мемлекеттің салықтық жеңілдіктері жасалған.

(Соңы 5-бетте)

КИЕ

ТІЛІ БІРДІҢ ТІЛЕГІ БІР

Қазақ тілінің қолданыс аясын кеңейту мақсатында Жоғарғы Сот ауқымды шараларды қолға алып жатыр. Солардың ең бастысы деп сот өндірісін мемлекеттік тілге көшіру мәселесін атауға болады. Соған орай мемлекеттік тілдегі сот актілеріне мониторинг жасалады. Судьялыққа үміткерлерді іріктеуде мемлекеттік тілді жетік меңгергендерге басымдық беріледі.

Бүгінгі күні республика соттарының іс қағаздары толықтай мемлекеттік тілде жүргізіледі. Дегенмен, сот құжаттары қазақ тілінде жүргізумен ғана тіл мәселесі шешілмейтінін тәжірибе көрсетіп отыр. Бұған соттарда қаралатын мемлекеттік тілдегі істердің аздығы дәлел.

Сот өндірісінде қазақша істер неге аз десек, оның басты себебін «Тіл туралы» заңның 13, Азаматтық процесстік кодекстің 14-баптарымен байланыстыруға болады. Мысалы, 13-бапта Қазақстан Республикасында сот ісі мемлекеттік тілде жүргізілетіні, қажет болған жағдайда, орыс немесе басқа тілдер қазақ тілімен тең қолданылатыны жазылса, 14-бапта (АПК) сот ісінің мемлекеттік тілде жүргізілетіні нақтыланып, «сот ісін жүргізу тілі сотқа талап-арыз берген тілге қарай сот ұйғарымымен беріледі» делінген. Өкінішке қарай, ел тұрғындары,

олардың қорғаушылары мен өкілдері осы заңдылықтарға сүйеніп, «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік тіл – қазақ тілі» деген конституциялық норма мен «Тіл туралы» заңның 4-бабы, яғни, «Қазақстан халқын топтастырудың аса маңызды факторы болып табылатын мемлекеттік тілді меңгеру – Қазақстанның әрбір азаматының парызы» екенін елеусіз қалдыруда. Даналарымыз айтқандай, өз халқын, оның тілін қадірлеген адам басқаны да қадірлемейді. Дәл осы жағдай мемлекеттік тіл мәселесінде көрініп жатқаны ашы шындық.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан халқына арнаған дәстүрлі жолдауында «Қазақ тілі ұлтаралық қатынас тіліне айналуы үшін ел азаматтары жұдырықтай жұмылып, «бір жағадан бас, бір жеңнен қол» шығарулары тиіс» – деді. Президенттің бұл сөзі «Тілі бірдің – тілегі бір» екенін анық ұғындырып отыр.

Тәуелсіздіктің отыз екі жылдығында да «Ауру қалса да әдет қалмайдының» керімен жүргендер қазақша сөйлеу арқылы ел бірлігінің одан әрі нығаюына үлес қосатындарын түсінуі керек. Жұртшылық тек сотта емес, барлық салада, күнделікті тірлікте қазақ тіліне оң көзқарас танытқанда ғана, тілдің қолданыс аясы кеңейіп, мәртебесі

көтерілетіні анық. Осы ретте мемлекеттік тілде сөйлеу заңмен міндеттеліп, қазақ тіліне деген қажеттілік туса артық болмас еді. Талап-арыздардың мемлекеттік тілде жазылуы, сот өндірісінің мемлекеттік тілге көшіуіне бірден-бір жол салады.

Тіл саясатын іске асырудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында мемлекеттік тілдің нормативтік базасын күшейту, сондай-ақ оны түрлі әдістермен, мысалы, ынталандыру, көтермелеу, т.б. шаралары арқылы ғылым және білім, экономика, қаржы, басқару, сот ісін жүргізу, заңнама, БАҚ пен интернет салаларына дендеп енгізу көзделген. Осы үдеден шыға білу мемлекеттік қызметшілерге зор міндет жүктейді.

Жүрегінде отанға деген сүйіспеншілігі бар азаматтар міндетті түрде мемлекеттік тілде сөйлейді. Тілдің толыққанды салтанат құруы тұтас халықтың қолында, ал оны болашаққа жеткізетін – қазіргі жас ұрпақ. Сондықтан, ұрпағымыздың өз тілінде сөйлеуіне әрқашан да мүдделілік танытуға тиіспіз.

Алинасыр КАДЫРОВ,
Қонаев қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы
АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ

ПАЙЫМ

Бүгінгі күні кең таралған қылмыстың бірі – алаяқтық. Атырау облысы Құрманғазы аудандық сотында алаяқтық бойынша 2022 жылдың 9 айында 1 қылмыстық іс қаралса, биылғы 9 айда 7 іс түскен. Оның бәрі үкім шығарумен аяқталған. Соның ішінде ең қауіптісі – интернет арқылы жасалатын алаяқтық. Ғаламтордағы әккілер, әсіресе әлеуметтік желілерді ұтымды пайдаланып отыр.

АЛАЯҚТАР ҚАЛАЙ АЛДАЙДЫ?

Алаяқтар арбауына түсіп жатқан адамдар аз емес. Әдетте қылмыскерлер әлеуметтік желіге жалған хабарландыру орналастырады немесе аккаунт пен арнайы бет ашып, сайт жасап алады. Осылайша интернет арқылы сауда жасау және қызмет көрсету, сондай-ақ өздерін банк қызметкері ретінде таныстырып, жеке деректерді иемдену және бөтен біреудің атынан онлайн-несие рәсімдеу арқылы қылмыс жасау белең алуда. Интернет мүмкіндігін оңтайлы пайдаланған алаяқтар әдіс-тәсілін күн сайын өзгертіп, жаңартып отырады. Компьютер, смартфон, планшет бар адамның кез келген уақытта ақпараттық жүйенің, соның ішінде интернет алаяқтардың құрбанына айналатынын ескертеміз.

пайдаланған интернет алаяқтар құрбанының атынан несие рәсімдеп, жәбірленушілер ешқандай дәлелдеме ұсына алмаған соң, несиені өздері төлеп шыққан фактілер де аз емес.

Одан басқа, кейбір интернет бағдарламаларды смартфон не компьютерге көшіргенде олардың қаншалықты қауіпсіз екендігін білген жөн. Кейбіреулері, мысалы AnyDesk бағдарламасы арқылы, алаяқтар кез келген адамның банктік шоттарына оп-ондай кіріп, әртүрлі операциялар жасау арқылы азаматтардың қаражатын шешіп алып жататыны анықталған. Интернет алаяқтардан сақ болудың қарапайым қауіпсіздік шаралары: дербес деректерді, пластикалық карталар мәліметтерін, кодтарды және құпия сөздерді ешкімге хабарламау, белгісіз әрі тексерілмеген сайттар арқылы алдын ала төлем жүргізбеу, күмәнді мәмілелер бойынша ақша аударымын жүзеге асырмау, ұялы телефон мен компьютерге белгісіз қосымшаларды орнатпау, кез келген сілтеме бойынша өтпеу, спам хабарламаларға сенбеу маңызды. Осы талаптарды сақтау арқылы әр адам алаяқтардан өзін қорғай алады.

Гульсум ТАСҚЫНБАЕВА,
Құрманғазы аудандық соты төрағасының міндетін атқарушы
АТЫРАУ ОБЛЫСЫ

САРАП

АЗАМАТТАР АЛҚАБИ БОЛУҒА ЫНТАЛЫ ЕМЕС

Мемлекет басшысы 2022 жылғы жолдауында сот төрелігін жүзеге асыру ісіне қоғам өкілдерін кеңінен тарту қажеттігін айтты. Оның бірден бір жолы – алқабилер қарайтын істердің санатын кеңейту. Осыған байланысты Қылмыстық процесстік кодекске тиісті өзгертулер енгізіліп, ағымдағы жылдың 1 қаңтарынан бастап алқабилердің қатысуымен қаралатын қылмыстық құқық бұзушылықтар құрамы он төрттен 35-ке дейін артты.

Дегенмен, ел азаматтары сот төрелігіне қатысуға, яғни алқаби міндетін атқаруға ынталы емес. Үнемі сот жұмысын сынайтқындардың өзі азаматтық белсенділік танытып, сот төрелігіне қатысуға құлық таныта бермейді. Алқабилерді іріктеу сатысында көбі түрлі сылтау айтып, сот залынан сытылып шығудың жолын іздейді. Бұған бірнеше себеп бар. Біріншіден, азаматтар өзге адамның тағдырына қатысты шешім қабылдау ісіне араласқысы келмейді. Екіншіден, жұмыстан сұранып, басшысына жаманатты болуды артық санайды. Үшіншіден, қоғамдағы құқықтық сана және азаматтық белсенділік әлі де төмен.

2024 жылдың 1 қаңтарынан бастап алқабилердің қарауына жататын құқық бұзушылықтар саны 44-ке дейін ұлғаймақ. Олардың қатарына тек аса ауыр ғана емес,

ауыр санатқа жататын қылмыс құрамы да қосылады. Атап айтқанда, алқабилердің қарауына адам өліміне немесе өзге де ауыр зардаптарға әкеп соғатын және көбіне қоғамдық пікір тұғызатын 13 қылмыс құрамын беру ұсынылып отыр. Олар: адамның дене мүшелерін заңсыз алу; азаптау; ауыр салдарға әкелген балық пен басқа да су жануарларын заңсыз аулау; ауыр салдарға әкелген заңсыз аң аулау; көлік құралын басқарғанда абайсызда екі немесе одан да көп адамның өліміне әкелген жолкөлік оқиғасы; көлік құралын басқару күйінде көлік басқарғанда адамның өліміне әкелген жол-көлік оқиғасы; рейдерлік және медициналық қызметкердің әрекетінен абайсызда екі немесе одан да көп адамның өліміне әкелу. Аталған өзгеріс еліміздің сот жүйесінің одан әрі ілгерілеуіне оң әсерін тигізеді деген ойдамыз, себебі алқабилер соты қылмыстық процесстің негізгі қағидаттарын, яғни жарыспалылық пен тараптардың теңдігі, кінәсіздік презумпциясын және басқа да қағидаттарды бекітуде маңызды оң рөл атқарады.

Б.ШАЛҒЫМБАЕВ,
Қарағанды облысы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы

МЕЖЕ

РЕФОРМАЛАР ҮЛКЕН ӨЗГЕРІСКЕ БАСТАЙДЫ

Жоғарғы Сот төрағасы А.Мерғалиев айтқандай, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын тек күшті және тиімді сот қана сенімді қорғай алады. Сондықтан мемлекеттегі тұрақтылық пен қоғамның барлық институттарына деген сенім қалыптасуы үшін әрбір судья кәсіби білікті, адал және төзімді болуы керек.

Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев сот жүйесіндегі реформаларды сапалы жүзеге асыру және қоғамның соттарға деген сенімін арттыру, сондай-ақ азаматтардың құқығын қорғауды күшейту жұмыстарын үнемі қадағалап, назарында ұстап отырады.

Елімізде жүргізіліп келе жатқан саяси, әлеуметтік және экономикалық қайта құру процесі негізінде ұлттық құқықтық жүйе қалыптасып, сот жүйесінің реформасы жүргізілді. Сала

қызметі Ата Заңымыз бен «Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» заңымен айқындалған. Қазақстандық сотта қолға алынған реформаның негізгі мақсаты – сотқа сенімді қалыптастыруға бағытталған.

Соңғы жылдары соттарды материалдық-қаржылық тұрғыда жеткілікті қамтамасыз ету, соттарды жергілікті билік органдарының ықпалынан арылту, судьялықтан үміткерлерге қойылатын талапты қатайту, соттарға кәсіби біліктілігі мен этикасы жоғары азаматтардың келуін қамтамасыз ету мәселелеріне барынша көңіл бөлінді. Осы бағыттағы жұмыстардың нәтижесінде Қазақстанның сот жүйесі алыс-жақын көрші елдердің құқықтық моделіне негіз болады. Бұл халықтың сотқа деген сенімінің арқасында қол жеткен жетістік. Сонымен бірге соттарды біріктіру бойынша жұмыс жүріп жатыр. Сот әр жерде бөлек орналасқаннан гөрі, неғұрлым біріктірілген болса, соғұрлым судьялардың қатары көбірек және төрағалардың саны азаяды. Бұл жаңашы әдіс істерді бөлуді жеңілдетеді және судьяларға түсетін жүктемені теңестіреді деп күтілуде. Судьяларға да, адамдарға да дауды шешуді жеңілдету үшін қажетсіз бюрократия жойылып, электрондық сот төрелігі енгізілді.

Қазір сот пен судьялардың тәуелсіздігін қамтамасыз ету, судьялар корпусын білікті заңгерлермен толықтыру, сондай-ақ сот үдерісінде азаматтар мен бизнеске берілетін кепілдікті күшейту бағытында ауқымды жұмыс жүргізілуде. Сонымен қатар, сот қызметін аналитикалық тұрғыда күшейту, облыстық сот төрағаларының жауапкершілігін арттыру мәселесі де назардан тыс қалған емес. Мұндай реформалар үлкен өзгерістерге алып келеді және ол сот мәртебесін одан әрі арттыра түседі деп сенеміз.

Айгүл БОРАШЕВА,
Маңғыстау облысы экономикалық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы

ПІКІР

ТҮСІНІСТІК ЖОҚ ЕЛДЕ БІРЛІК БОЛМАЙДЫ

Тіл – қай елде, қай ұлтта болсын қастерлі, қасиетті. Сондықтан ана тіліміздің өркендеуі, қанатын кең жаюы үшін қызмет ету кез келген азаматтың бұлжымас міндеті болуы керек.

қолға алар едім. Себебі, тіл бірлігі болмаса, пікір бірлігі болмайды және идеология дұрыс жүргізілмейді. Идеология дұрыс жүргізілмей, ортақ түсіністік таппаған елде бірлік болмайды. Сондықтан бәрінен де бұрын адамдар арасындағы бірлікті ұстап тұрған тіл мәселесі маңызды» деуі бекерден бекер емес.

Мемлекеттік тіл қазақ тілін осы елдің жерін басып жүрген тұрғындардың бәрі білуі міндетті. Одан кейін, елімізде бірнеше тіл меңгерем деген адамға да мүмкіндік жоқ емес. Әртүрлі тілді білім көкжиегін кеңейту үшін меңгеру қазіргі заман талабына айналды. «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі білім біл» деген даналық сөз бар. Бірақ, барлық тілдердің басында өзінің ана тілі тұруы керек. «Тіл болашағы – мемлекет болашағы» дейтін болсақ, мемлекеттік тіліміздің қолданыс аясын сот саласында Ата Заңымыздың аясында барынша кеңейту әрбір судьяның парызы деп түсінуіміз керек.

Бақытбек ОМАРОВ,
Ақтөбе қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы

де маған ел басқару мүмкіндігі туса, ең алдымен сол елдің тіл мәселесін

Қытайдың атақты философы Конфуцийдің тілге қатысты «Егер

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ҚҰРМЕТ

ЖЕКЕ ДЕРЕКТЕР КӨРІНГЕННІҢ ҚОЛЫНДА ЖҮР

(Соңы. Басы 1-бетте)

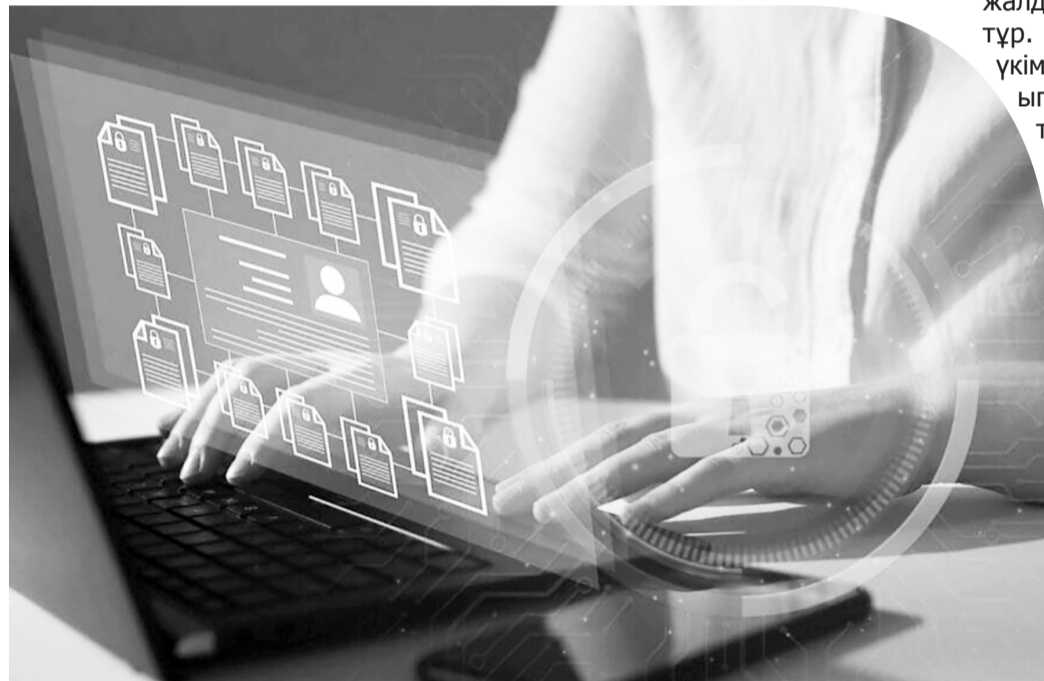
Егер аталған қызметтердің ақысы орынды болып, білікті көмек көрсетілсе, онда тек қолдау қажеттігі сөзсіз. Өкінішке қарай, тәжірибе көрсетіп отырғандай, көмекшілердің алаяқтығы, сыбайластық пен қылмыс жасайтындығының сыртында, басқа азаматтардың жеке мәліметін ұрлау қаупі бар. Нарықта белгілі деңгейде сұранысқа ие болып отырған «көмекшілердің» азаматтардың асығыстығын, заңна хабарсыздығын, сауатсыздығын пайдаланып, тақырға отырғызып кетіп жатқан жағдайлар аз емес. Бұл жөніндегі бұқаралық ақпарат құралдарында да айтылып жатыр. Енді осы көмекшілер ресми мәртебе алмақ. Бұл олардың өздеріне жүктелген қызметті кәсіби тұрғыда атқаруды жолға қойып, жауапкершілігін арттырумен қатар, төлемақыларының ашықтығын қамтамасыз етеді деген үміт бар.

беру арқылы азаматтарға әкімшілік органдарға жүгінуге, жауап алуға, сондай-ақ өтініштерді қарау сапасын бақылауға мүмкіндік беретін пилоттық режимде тексерілген жүйені («Е-өтініш») пайдалануды заңнамалық тұрғыдан бекітеді.

Депутаттардың сауалына орай «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы коммерциялық емес АҚ басқарма төрағасы Сүйеніш Әбілдиннің айтуынша, көмекшілер институтына қатысты берілген ұсыныс негізді. Қаралып отырған заң аясында ол ақылы сервистік қызмет ретінде айқындалып, оның ашықтығы, сапалы жүзеге асуы, төлемақысының негізділігі қамтамасыз етіледі. Түскен қаржы корпорацияның материалдық-техникалық базасын нығайтып, қызметкерлердің жалақысын көбейтуге жұмсалатын болады. Депутаттар осы заң жобасы аясында мемлекеттік корпорация функцияларының бәсекелестік ортаға ауысу мүм-

Жиында арнайы сөз алған депутат Мұрат Әбенов бұл пікірді жоққа шығарды. Ол тіпті қаралып отырған құжаттың мемлекеттік қызметтің сапасын арттыруға емес, керісінше онда байқалып отырған сыбайлас жемқорлықты арттыра түсетінін айтып дабыл қақты. Әсіресе, азаматтардың жеке деректерінің теріс ойда адамдарға қолжетімді болуы алаңдатарлық жағдай. Расында бүгінде арнайы шетелдік боттар арқылы кез келген азаматтың толық ақпаратын табуға болатыны жаңалық емес. Бұл орайда депутаттың сөзінің шындығына ешкім де еш шүба келтіре алмайды.

— Сіздер әлеуметтік желіде отырып, барлық деректеріңізді жариялаған шығарсыздар деп кінәлайсыздар. Бірақ бұл ұшқары пікір. Өзімізді өзіміз алдауға болмайды. Қазір ғаламторда кім қай кезде, қандай пәтер алды, туысқандары қайда тұрады, қандай көлік алды, тіпті, уақытша қай жерден пәтер жалдады, қысқасы, барлық ақпарат тұр. Кеше бір таныс «электронды үкіметпен телефонды өзгерте қойып едім, бір аптадан кейін жаңа телефоныма алаяқтар хабарласып жатыр» деді. Заң осындайларға тосқауыл қою керек. Бірақ, менің ойымша, бұл құжат біржақты болып кеткен. Осы салада қызмет атқаратын азаматтардың әлеуметтік жағдайы, олардың статусы, тіпті оларға қарсы әрекет жасауды мемлекеттік қарсы әрекет жасауға теңестірейік деп, бөлек шығарып, Еңбек кодексіне мемлекеттік корпорацияда қызмет ететіндерге ерекше мәртебе әлепін жатырсыздар. Мұндай дәреже мұғалімдерде, дәрігерлерде жоқ. Негізінде олардың жа-

Мұндай жаңашылдықтар Парламент Мәжілісінде бірінші оқылымда мақұлданған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Мемлекеттік корпорация мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңының жобасын талқылау кезінде белгілі болды. Жаңа құжат депутаттардың бастамасымен дайындалып, аталмыш талапты депутаттар қосқан екен.

Баяндама жасаған депутат Данабек Исабековтың айтуынша, заң жобасының мақсаты мемлекеттік қызметтерді көрсетуді оңтайландыру және «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясының жұмысын жетілдіру. Сол үшін мемлекеттік қызметтерді тікелей көрсететін және дербес деректерге қолжетімділігі бар мемлекеттік корпорация қызметкерлерін мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға теңестіру көзделді. Баяндамашының айтуынша, бұл түзетулер мемлекеттік корпорация қызметкерлері тарапынан дербес деректерді теріс пайдалану мен құқық бұзушылықтардың алдын алуға, азаматтардың құқықтарын қорғауға бағытталған. Қолданыстағы заңнамада көзделген құқық бұзушылықтар жасалған жағдайда, мемлекеттік корпорацияның осы қызметкерлері мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілгендерге теңестірілген тұлға ретінде жауапты болады.

Сонымен қатар, «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы ұғымы бұл ұйымнан қызмет бағытына нұсқауларды алып тастау жолымен оңтайландырылмақ. Бұл бірыңғай провайдер арқылы көрсетілетін қызмет түрлерін ұлғайту арқылы үздіксіз жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Ал, заң жобасындағы тағы бір норма мемлекеттік корпорацияға ақпараттық жүйе шеңберінде өтініштерді қабылдауды ұйымдастыру құзыретін

Депутаттарды алаңдатқан тағы бір мәселе — жеке деректердің қауіпсіздігіне қатысты болды. Корпорация басшысы енді тек биометриялық, идентификациядан өткендер ғана қызмет алу мүмкіндігін иеленетінін жеткізді. Бұл жеке секторға да қатысты. Мұның бәрі дербес мәліметтердің қауіпсіздігін барынша қамтамасыз ететін тетік болады деген үміт бар.

кіндігіне қатысты алаңдаушылық білдірген еді. Олардың айтуынша, заң жобасындағы нормалар мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктерде қолданылмайды. Бұл жағдай қызмет сапасына көлеңке түсіруі мүмкін. Әбілдин мырза бұл орайда мемлекеттік копорация бірыңғай провайдер болғанымен, мемлекеттік қызметті азаматтар EGOV порталы, банктердің қосымшасы арқылы да алуға мүмкіндігі барлығын айтты.

Қазіргі таңда Халыққа қызмет көрсету орталықтары арқылы алатын қызметтер 20 пайыздан артық емес. Сондықтан корпорация қазірдің өзінде арнайы құқық нысаны емес. Екіншіден, мемлекеттік қызмет жеке субъектілерге көшуі үшін олардың техникалық құралдары дұрыс болуы керек. Мұндай жағдайда мемлекеттік қызметтердің сапасы, қолжетімділігі артады. Қазіргі уақытта серпінді жоба ретінде «Казпошта» арқылы ауылдық жерлерде мемлекеттік қызмет көрсетілуіде. Осының бәрі халқымызға мемлекеттік қызметтердің көрсетілуін жеделдетеді.

Депутаттарды алаңдатқан тағы бір мәселе — жеке деректердің қауіпсіздігіне қатысты болды. Корпорация басшысы енді тек биометриялық идентификациядан өткендер ғана қызмет алу мүмкіндігін иеленетінін жеткізді. Бұл жеке секторға да қатысты. Мұның бәрі дербес мәліметтердің қауіпсіздігін барынша қамтамасыз ететін тетік болады деген үміт бар.

уапкершілігін арттыру керек еді. Өйткені, қызмет сапасы өте төмен. Берілген өтініш бір-біріне жолданып, айлап орындалмайды. Құзырлы орын басшылары мұны қателік ретінде мойындап, жоюға құлық танытпайды, сотқа беріңдер дейді. Сондықтан бұл заң арқылы олардың мәртебесімен қатар, жауапкершілігі де күшейту керек, — деген еді.

Сонымен қатар, Әбенов мырза көмекшілерге қатысты ұстанымын да ортаға салды. Депутаттың айтуынша, бұл норма қабылданса, құжаттарды дайындау ісін әдейі қиындатып, солардың көмегіне жүгінуге мәжбүрлеу артады. Олардың қызметін заңдастыру арқылы корпорация тек пайда табудың соңына түседі. Жалпы, жауапкершілігі көп, пайдасы аз жұмыстарды бизнес ортаға беруге ұмтылыс бар. Осының бәрін ашына жеткізген Әбенов заң жобасын бұл күйінде қолдамайтынын мәлімдеді. Құжат екінші оқылымда жан-жақты пысықталып, толыққанды заңға айналуы керек. Өйткені, оған қайта соғу қиын болады да, мұның зардабын қарапайым халық тартады.

Депутаттың бұл ойымен келіспеске шара жоқ. Жалпы заң жобаларының асығыс дайындалуы, халық мүддесінің толыққанды ескерілмеуі жиі байқалады. Мұндайда депутаттық корпусының тегеурінділігі қажет-ақ.

А. ТҰРМАҒАНБЕТОВА,
«Заң газеті»

Баланың бас ұстазы — ата-анасы. Одан кейін өмір жолының даңғыл, бағдарының түзу болуы мектептегі мұғалімдерінің білімі мен қамқорлығына тікелей байланысты. Бүгінде биікке жеткен, елге тұтқа болып жүрген азаматтардың бәрі ұстаздың алдынан өткен, мұғалімнің тәрбиесін көрген. Ардақты ақын Мағжан Жұмабаевтың «Алты Алаштың басы қосылса, төр — мұғалімдікі» деп қадір тұтуы сондықтан.

ҰСТАЗЫҢДЫ АТАҢНАН ДА ӘЗІЗ ТҰТ

Мемлекеттік мерекелер тізіміне сәйкес, республикада Мұғалімдер күні осы уақытқа дейін қазан айының бірінші жексенбісінде тойланып келген еді. Биылдан бастап бұл мереке 5 қазанға ауыстырылды. Себебі, әлемнің 100-ден астам елінде 5 қазан — Дүниежүзілік мұғалімдер күні ретінде атап өтіледі. Мұғалімдер күні — білім беру саласындағы қызметкерлердің барлығына ортақ кәсіби мереке. Бұл күні ұстаздар қауымының қоғам дамуындағы рөлі мен еңбегі, оған қосатын зор үлесі аталып өтіледі. Оқу-ағарту министрлігінің мәліметінше, бүгінде Қазақстанда мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында 556 мың педагог еңбек етеді. Осы ұстаздардың барлығы құрмет пен алғысқа лайық.

Ал біз сөз еткелі отырған Танекова Клара Қалиасқарқызы саналы өмірінің 33 жылын ұстаздық жолға арнап, білім саласында елеулі қызмет етіп жүрген ұстаздардың бірі. Білікті маман Қостанай облысы, Арқалық қаласында, Ы.Алтынсарин атындағы мемлекеттік жоғары оқу орнында физика-математика факультетін бітіріп, еңбек жолын Мақтаарал ауданы, Береке орта мектебінің мұғалімі болып бастады. Көп жылдан бері Түркістан облысы, Шардара қаласы М.Горький мектебінде физика-математика пәнінен дәріс берді. Бүгінде Б.Соқпақбаев атындағы жалпы орта мектепте шәкірттер тәрбиелеуде. Ұстаздың облыстық, аудандық білім жүйесіндегі үлесі, білім беру мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудағы және жетілдірудегі шығар-

машылық еңбегі еш кетпеді. Ол түрлі дәрежедегі Мақтау қағазымен Құрмет грамоталарымен, арнайы төс белгілермен марапатталды.

Дүниедегі мамандық атаулының төресі — ұстаз. Әсілі, мұғалім барлық мамандық иесін тәрбиелейтін, оқытып үйрететін мейірімді, абзал жандар. Жалпы, ұстаздық мамандыққа келетін болсақ, бұл үлкен тәрбие жолы. Өз кәсібін шын берілген ұстаздар әрдайым шығармашылық пен ізденісте болады. Ұстаздықты үлкен тағылымы терең өнерге балап жататыны да сондықтан болар. Мұғалім болу — әркімнің қолынан келеді. Ал, нағыз ұстаз болу үшін көп еңбек пен тер төгу қажет.

«Бала тәрбиесі — тамыры тереңге кеткен қатты да жұмсақ, қатал бола тұрып, мейірімді талап ететін ерекшелік. Кез келген ағашты қолдан майыстырса, сынып кетеді. Ақылың мен қамқорлығыңды танытып, жас баламен дос болып, ақылдаса, сырласа жүріп тәрбиелеу керек. Өз отбасын сүйген бала Отанын да сүйеді. Мысалы, мен оқушыларды тәрбиелеп жүріп, өзім де тәрбиелендім. Балаларыма өз бойымадағы бар асыл қасиетті қалай берсем, өзім де балаларымнан сондай тазалықты, іңкәрлікті ала білдім», — дейді еңбегі елге елеулі, өз балаларына ғана емес, бүкіл шәкіртіне ана һәм ұстаз бола білген Клара апай.

«Ұстазсыз шәкірт тұл» дегендей, Клара апайдың да шәкірттері бүгінгі күнде әр салада қызмет жасап, еліміздің гүлденуіне тер төгіп жатыр.

«Дүниеде көп адамды бақытқа кеңелткен адам бақытты», — деген ұлағатты сөз бар. Қаншама шәкірттің қолына бақыт, білім кілтін ұстатқан ұстаз Клара Қалиасқарқызы — бақытты жан, ардақты ана, аяулы әже. Жолдасы Нұржан ағамен 1 ұл, 1 қыз тәрбиелеп, 3 немере сүйіп отыр. Балалары жоғары білімді мамандар.

Жан-жағы ұрпағымен жайқалып отырған Клара апайымызға денсаулық тілеп, әлі де қоғамға пайдасын тигізіп, ұрпаққа, ізінен ерген әріптестеріне үлгі бола берсін деген тілегіміз бар.

Нұрбол ЖЫЛЫС,
«Заң газеті»

КӨЛЕҢКЕЛІ ЭКОНОМИКА

ШОТ-ФАКТУРА БОЙЫНША ЖАЛҒАН АҚША АЙНАЛЫМЫ 1 ТРИЛЛИОННАН ЖОҒАРЫ

Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитеті көлеңкелі экономикаға қарсы күрес шеңберінде «жалған» шот-фактураларды жазып беруге бейім компанияларға қатысты биометриялық сәйкестендіруді пайдалану жоспарын жариялады. Өйткені, қаржылық құжаттарды тауарларды сатпай немесе жұмыстарды орындамай ресімдеу фактілері анықталуда. Салық органдары 2021 жылдан бастап тәуекелдерді басқару жүйесі негізінде компанияларды тіркеуге және шот-фактураларды жазып беруге қатысы жоқ 2,6 мыңнан астам құрылтайшы мен басшыны анықтады. Соған сүйене отырып сот органдары тіркеуді және қайта тіркеуді жарамсыз деп тану туралы 3,9 мыңға жуық шешім шығарды. Шот-фактуралар бойынша жалған айналым сомасы 1 трлн теңгеден асты.

Цифрлық жоба биометриялық сәйкестендіруді тек ерекше жағдайларда және жоғары тәуекел дәрежесінде қолдануды көздейді. Нақты айтқанда электрондық шот-фактураларды жазып беретін компаниялардың шамамен 1% қамтиды. Digital-ID процедурасы бизнесіне шектемейді: оны күніне бір рет кез келген ыңғайлы уақытта өту керек.

Мемлекеттік кірістер комитетінің баспасөз қызметінің хабарлауынша, салық органдары биометриялық деректерді жинауды жүзеге асырмайды, тексеру электрондық үкімет порталында пайдаланылатын сервистерде жүзеге асырылатын болады. Осы арада Қазақстанда мемлекеттік қызметтерді алу кезінде осыған ұқсас технологияның екі жылдан астам уақыттан бері қолданылып келе жатқанын айта кеткен жөн.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

ЖАҚСЫНЫҢ ЖҮРГЕН ЖЕРІ - АБАТ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Осы ретте оның жүргізген дәрістік және тәжірибелік сабақтары педагогикалық, дидактикалық тұрғыдан сирек кездесетін заманауи құқықтық әдебиеттерді, шетелдік мемлекеттік іс-тәжірибелік және басқа да фактологиялық материалдарды жиі қолдануымен ерекшеленеді. Бұл үрдіс оның сабағына қатысқан студенттердің ынтасы мен қызығушылығын туғызып, өзінің интеллектуалдық және жоғарғы танымдық деңгейімен ерекшеленеді.

Профессор Қ.Айтхожин 40 жылдан астам уақыт бойы Конституциялық құқық саласының маманы ретінде адам құқығы, Президенттік биліктің қалыптасуы, парламентаризм, конституциялық бақылау және Конституциялық құқықтың басқа да салаларын ғылыми негізде жан-жақты зерттеумен айналысып келеді. Оның іс-тәжірибелік нәтижесі Парламенттің, Үкіметтің және басқа да мемлекеттік органдардың қызметінде кең қолданыс тапқан. Осы тұрғыда оның ғылыми зерттеулерінің негізгі бағыты – Қазақстан Республикасындағы заң ғылымының жетекші саласы ретінде Конституциялық құқықтың теориялық негізін жасау және қалыптастыру болып табылады. Профессор монография, оқулық пен оқу құралдарын қосқанда 300-ден аса ғылыми және ғылыми-әдістемелік еңбектің авторы. Оның еңбектері тек қазақстандық ғылыми ортада ғана мәлім болып қалған жоқ, сондай-ақ, Ресей, Беларусь, Украина, Қырғызстан, Польша, т.б. елдерге кең танымал.

Қ.Айтхожин ғылыми-зерттеу саласындағы белсенді әрі табысты қызметі үшін «Қазақстан Республикасының ғылымына сіңірген еңбегі үшін» төс белгісімен екі рет және халқымыздың ұлы ағартушы педагогы Ы.Алтынсарин медалімен марапатталды. Оның ғылыми жетекшілігімен заң ғылымының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін алты және заң ғылымының магистрі академиялық дәрежесін алу үшін 20-дан астам шәкірті диссертация қорғады. Қазіргі таңда профессор Қырғыз мемлекеттік заң академиясының жанындағы кандидаттық және докторлық диссертацияларды

қорғау жөніндегі кеңестің мүшесі. Сонымен бірге ол ғылыми басылымдардың шығуына, таралуына өзіндік үлес қосып келе жатқан ғалымдардың бірі.

Ғалым 2004–2014 жылдар аралығында «Д.А.Қонаев университетінің жаршысы», «Қазақстандық халықаралық құқық» журналының бас редакторы, 2004–2007 жылдары «Диалог» журналы бас редакторының орынбасары қызметін қоғамдық негізде атқарды. Қазіргі таңда «Д.А.Қонаев университетінің жаршысы» журналының ақылдастар алқасының мүшесі.

Қабдұлсалих Көшекұлы ұзақ жылдан бері жемісті еңбек етіп келе жатқан өз ұжымының, әріптестерінің, студенттер мен магистранттарының алдында үлкен беделге ие. Ол еліміздегі қоғамдық-саяси ұйымдардың қызметіне де белсенді араласады, яғни «Бірлік» саяси партиясы Саяси кеңесінің мүшесі, Қазақстан діни еркіндіктер бірлестігінің вице-президенті, Қазақстан халқы Ассамблеясының ғылыми сараптама тобының мүшесі.

Профессор Қ.Айтхожиннің көп жылғы қажырлы еңбегі мен білікті кадрларды даярлаудағы қомақты үлесі ескеріліп, «ҚР Конституциясына 10 жыл» медалімен, Президенттің алғыс хатымен марапатталған. Ол сонымен қатар Президент Әкімшілігі, Парламент, Консти-

туциялық Сот, Жоғарғы Сот және басқа да мемлекеттік органдарға, сондай-ақ БҰҰ, Еуропалық Қауіпсіздік кеңесі сияқты халықаралық ұйымдар жұмысына сарапшы маман ретінде жиі шақырылады. Сонымен бірге, ғалым БҰҰ-ның Қазақстан Республикасы бойынша Адам құқығы басқармасының кеңесшісі.

Профессор еңбектеріндегі тұжырымдалған ғылыми қағидалар жоғары заңгерлік оқу орындарында оқытылатын «Қазақстан Республикасының Конституциялық құқығы», «Шетелдердің конституциялық құқығы», «Қазақстан Республикасының парламенттік құқығы», Қазақстанның сайлау құқығы» қолданысқа енгізілген. Оның ұсынған теориялық ғылыми доктораналары қазіргі таңда Республиканың мемлекеттік заң шығармашылық және құқық қолдану іс-тәжірибесінде нақты қолданысқа ие болып отыр. Сонымен бұл фактілер Қ.Айтхожиннің заң ғылымы жолында өзінің саналы өмірін сарп етіп келе жатқан және өзінің алдына қойған мақсат-міндеттерін адал әрі жоғары деңгейде атқарып жүрген арда азамат, өз саласының көрнекті ғалымы, әрі ұлағатты ұстаз екенін айғақтайды.

Ж.ӘЛДИБЕКОВ,
Д.Қонаев университетінің
профессоры

Отқа оранған Алматы әкімдігінің ғимараты «Қанды қаңтар» оқиғасының белгісі іспеттес. Тарих бетіне таңбаланған бұл күн «Халық қаһары қамал бұзар» деген даналар сөзінің дәлелі іспеттес.

ӘКІМДІК ҒИМАРАТЫ ПАЙДАЛАНУҒА БЕРІЛДІ

Өткен күннен сабақ алған билік 2022-дегі азынаған қаңтар ызғарын бойдан толық шығармаса да, көкжиектен сәулеленіп келген күн шығарып, әзірге қоңыр салқын болса да үміт берер леп әкелгендей. Алдағы уақытта өздеріңізге осы күзде қолға алынып жатқан қылқөпір тәуекелден, даңғыл жол мақсат-мұратқа жеткізбек экономика, өндіріс, инвестиция, жемқорлықты 3 айда түбімен құрта алатын цифрлы теңге жайындағы жағымды ақпараттармен бөлісеміз. Ал дәл қазір ескінің асылын сақтап, бүгінгінің игілігімен толыққан, формальды түрде жаңа Қазақстан символы, реконструкциясымен жаңғыртылған Алматы қала әкімдігінің ғимараты жайын баяндамақпыз.

Қаңтар оқиғасында зақымданған қала әкімдігінің ғимаратын реконструкциялау аяқталды. Әкімдік ғимаратын қалпына келтіру жұмыстары Мемлекет басшысының тапсырмасы аясында 2022 жылдың ақпан айында басталды. Сол уақытта ресми өкілдер «ғимаратқа өрттен 80% залал келді, 6 қабат пен 4 павильон отқа оранған, жертөлелер өртке қарсы жүйенің іске қосылуы салдарынан суға толған», деген еді. Дегенмен, қалпына келтіру жұмыстары барысында Алматы әкімдігі ғимаратының тарихи келбеті сақталып, заманауи технологиямен құрылыс стандарты ескеріліп жаңғыртылыпты. Қасбетте кеңестік кездегі жұлдыздың орнына бейбітшілік, тұтастық, мемлекет пен отбасы негізінің ұлттық символы болып табылатын шаңырақ бейнеленген.

Ал, ғимараттың келбеті беріктігіне сай ма? – деген сауалымызға «Әкімдік ғима-

ралпына келтіру кезінде түріктің мәрмәр және қырғыздың травертині пайдаланылды. Бұған дейін әкімдіктің қасбеті ресейлік мәрмәрмен және ақтаулық қабықтастан жасалған еді. Бірақ өрттен кейін мәрмәр қаптамасы жарамсыз болып қалған. Ал Ақтау қабықшасы Қазақстанда енді өндірілмейді, сондықтан оны басқа материалмен ауыстыруға тура келген.

Ғимараттың сызба жобасы өзгеріске ұшырады ма деп сұрау салғанымызда Әміржан Нәбиев «Қалалық әкімдік ғимараты 1978 жылғы ескі сызбалар бойынша қалпына келтірілді. Нысанның жалпы ауданы 33 мың шаршы метрден асады. Ғимаратта барлығы 700 орынға есептелген 360 кабинет орналасқан. Кабинеттердің конфигурациясы, өлшемдері, орналасуы өзгеріссіз қалды. Тек 3-павильонда орналасқан қоғамдық қабылдау бөлмесінің конфигурациясы өзгерді. Біз бірнеше кабинетті біріктіріп, алғаш рет осы ғимаратта халықтың барлық санаттары, соның ішінде мобильділігі төмен азаматтар үшін кедергісіз қолжетімділікті қамтамасыз еттік», – деп жауап қатты.

Кеңес заманында ғимараттарды салу кезінде халықтың мобильділігі төмен топтарының қолжетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған стандарттар көзделмеген еді. Жаңа ғимаратта соның бәрі ескерілген екен. Әкімдік ғимаратында нашар көретіндерді навигациялауға арналған тактильді плиткалар бар, бірінші павильон жағынан мүгедек адамдарға арналған пандус қарастырылған, Желтоқсан және Сәтбаев көшелері жағынан мүгедек жандарға арналған жолдар орнатылған.

ратын реконструкциялау кезінде белгілі бір қиындықтар байқалды. Мысалы, өрт кезінде бірнеше плита беріктігін жоғалтты, сондықтан оларды күшейтуге тура келді. Сейсмикалық күшейту жұмыстары аясында көп ресурс кетті. Дегенмен, атқарылған жұмыс арқасында жер сілкінісі болған жағдайда ғимарат бүгінде 10 баллға төтеп бере алады», – дейді қатты реконструкциямен айналысқан «Атрикс-Строй» ЖШС құрылыс компаниясының директоры.

Өрт кезінде көптеген маңызды құжаттар жанып кеткені естеріңізде болар, бұл жағдай қайталанбас үшін ғимарат реконструкциясы кезінде біршама деталь ескерілген екен. Қаңтар оқиғасы кезінде әкімдік ғимараты төрт күн бойы өртенді. Паркет, ағаш есіктер, терезелер отқа оранды. Қазір әкімдік ғимаратына жанбайтын алюминий терезелер орнатылған, барлық қабатта отқа төзімді плитка қойылған. Бүгінде өрт сөндіру жүйелерінің өзі өртті қысқа мерзімде, тіпті адамның қатысуынсыз да тоқтатуға мүмкіндік береді екен. Мұның бәрі автоматты түрде жұмыс істейді.

Құрылыс кезінде отандық өндірісті қолдау үшін негізінен қазақстандық өндірістің материалдары, оның ішінде жиһаз және есіктер пайдаланылыпты. Сондай-ақ, әкімдік ғимаратының қасбетін

Бұған қоса, әкімдіктің бірінші қабаты «Open space Almaty» болып қайта жаңартылған. Бұнда күту аймағы, келіссөздер бөлмесі, халықты қабылдау бөлмесі және ана мен бала бөлмесі, балаларға арналған ойын алаңы бар.

Ғимаратқа қатысты сұрақтарымызға маман жауабын алғаннан кейін, әкімдіктің функционалдылығын зерделей бастадық. Кезекке тұру цифрланды ма, барлық басқарма келе ме және әкім ғимаратқа қашан көшпек, халықты қашан бастап қабылдамақ деген сауалдар журналистерді ерекше қызықтырған еді. Сұрауымызды әкім аппаратының басшысы Бейбіт Шаханов қанағаттандырды. «Ғимаратта 14 басқарма мен әкімдік аппараты болады. Әкім келесі апта келу керек. Ал кезек жүйесі банктік қызмет көрсету қағидаты бойынша жабдықталып, кез келген азамат өтінішіне сай желдел түрде жауап беретін маманға талон арқылы жолдама алатын болады» деді.

Бейбіт Шаханов «әкімдік ғимаратында Қаңтар оқиғасына бір бөлме арнап, музей ашу жоспарда бар ма?» деп сұрақ қойғанымызда «Жоспарда жоқ, дегенмен ұсыныс қаралып жатыр. Өкінішке қарай нақты жауап бере алмаймын», – деді.

Нұрбол ЖЫЛЫС,
«Заң газеті»

ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАҒАЛАУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛІ ҚАЖЕТ

Қазақстандағы он адамның бесеуі зейнетақы төлемдерімен табысын ресми түрде растаған. Бұл Алматыда өткен «Орталық Азиядағы сақтандыру» конференциясында айтылды.

«Ұлттық статистикалық бюро мәліметі бойынша, елімізде 9,5 млн адам экономикалық жағынан белсенді және әрбір оныншы адам ғана орташа деңгейден жоғары жалақы алады. Биыл орташа көрсеткіш 365 502 теңгені құраса, экономикалық белсенді халықтың 10 пайызы ғана 365 502 теңгеден жоғары жалақы алады екен. Бұл шындыққа мүлдем сәйкес келмейді», – деді Freedom Insurance басқарма төрағасы Азамат Керімбаев.

Оның пайымдауынша, клиенттердің деректерін талдау тәсілін өзгерту сақтандыру және несие өнімдерін шығару кезінде тәуекелдерді жақсы есептеуге көмектеседі. Клиенттің нақты табысын оның өмір сүрудегі қажетті деректерін талдау арқылы анықтауға болады. Банктер, микроқаржы ұйымдары, несие берушілер ұзақ уақыт бойы клиенттер туралы мәліметтерді талдаумен айналысып келеді және оны сәтті жүзеге асыруда. Қазақстандықтар несие алу өте оңай болғандықтан да тым көп қарызға кіріп кетті.

Бұл үшін, атап айтқанда, тұтынушылар тәжірибесі мен деректерді талдау саласында үлкен инфрақұрылым жасалды.

Сақтандыру тарифтерінің экономикалық негіздемесі көп жағдайда сақтандыру компанияларының статистикасына негізделген. Өкінішке қарай, бүгінде бұл әдістер біршама ескірген, өйткені біз сақтандыру бизнесінде алатын білімімізбен шектелеміз. Несие нарығы өз статистикасын талдау нәтижесінде үлкен көлемдегі мәліметтерді жинақтайды. Негізінде, талдау қарыз алушының өмір сүру саласының деректерін қарастырады.

«Қазір жаңа деректердің пайда болуы жаңа мұнай шығарумен тең. Холдингіміздің кейбір цифрлық өнімдерінде біз мемлекеттік дерекқорлармен 50-ге дейін интеграцияны пайдаланамыз. Әртүрлі дерек көздерінен клиенттер туралы ақпаратты жинаймыз, оны жіктейміз, содан кейін үлгілер мен модельдер ансамбльдерін жасаймыз. Мен бүгінгі ақпараттық ғылым осы бағытта дамуы керек деп есептеймін. Өйткені, Қазақстанда деректер көп, ол қолжетімді және онымен жұмыс істеу қажет», – дейді А.Керімбаев.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

САРАП

ТОЗЫҒЫ ЖЕТКЕН ТЕХНИКАНЫ ҚАШАН ЖАҢАРТАДЫ?

(Соңы. Басы 1-бетте)

«Біз отандық өндірістің дамуына қарсы емеспіз, керісінше, қолдаймыз, себебі олар мыңдаған адамға жұмыс беріп отыр. Алайда жоғарыда айтылған бюджеттік шығындарды бір жұмыс орнына шақсақ, әр орынға айына 1 миллион 376 мың теңге жұмсалып екен. Мұндай өзін-өзі ақтамайтын шығын бізге қаншалықты қажет? Отандық техника өндірушілер кедендік салымнан, қосылған құн салығынан, утилизациялық алымнан босатылған. Бұған қоса оларға индустриялық аймақтардағы қойма мен өндірістік нысаналар, қажетті инфрақұрылымға қосылу тегін», деген Ерболат Саурықов, мемлекет тарапынан жасалған осыншама қолдауға қарамастан Қазақстанда жиналған ресейлік және беларусьтік техника бүгінде 2 еседен астам қымбаттағанын жеткізді. Мысалы, 2019 жылы бағасы 43,6 миллион теңге болған «VECTOR 410» комбайнның құны 2022 жылы 93,4 миллион теңгеге көтерілген. Ал «ACROS 550» комбайны 2019 жылы 39,9 миллион теңгеге саудаланса, 2022 жылы оның бағасы 112 миллион теңгеге бір-ақ шарықтаған.

«Бірінші, мемлекеттен барлық жеңілдікті алып, бюджеттен қаржылық қолдау көріп отырса да, техника бағасын соншама аспандатқан отандық өндіріс қаншалықты қажет? Екінші, Президентіміздің халыққа жолдауындағы техниканы жыл сайын 8-10 пайызға жаңарту жөнінде берген тапсырмасын осыншалықты қымбат бағада қалай орындамақшысыздар? Еліміздің тіркеліп жинаған бюджетін оңды-солды шашуға болмайтынын ескеретін уақыт жеткен сияқты. Үшінші, бәсекелестікті дамытып, техника бағасының қолжетімділігін арттыру үшін импорттық техникаға да неге осындай жеңілдіктер берілмейді? Утилизациялық жою жөніндегі халық тілегі неге ескерілмейді? Төртінші, өндірісті локализациялаған мекемелерге Үкімет тарапынан баға бойынша, елімізде қосалқы бөлшек шығару бойынша қашан нақты талап қойылады? Олар осы күнге дейін тіпті бұранда шығаруды да жолға қоюға тырысқан емес. Бесінші, биыл бағаны соншалықты шарықтатқан отандық ауыл шаруашылығы техникасын құрастырушы компаниялардың бағаны шектен тыс көтеріуіне себепші болған факторларды айтыңыздар?» деген депутаттар сауалына Үкімет басшысы 1 айдың ішінде өз жауабын беруі тиіс.

Мәжіліс мәселеге араласты

Мәжілісте бейсенбі күні Аграрлық мәселелер комитетінің тақырыптық отырысы өтті. Комитет төрағасы Серік Егізбаевтың айтуынша, ол Мемлекет басшысының машина-трактор паркін жаңарту туралы тапсырмасына сәйкес осы мәселеге арналды. Бұл іс-шараның бастамашысы депутат Жигули Дайрабаев болып отыр.

– Пайдалану мен жөндеудің техникалық шарттары бойынша трактор, комбайн және басқа да техникалар 15 жылдан кейін есептен шығарылуы тиіс. Ал елімізде қолданыста жүрген техниканың 60% мерзімі өтсе де, қолданыстан

шығарылмаған. Тозығы жеткен техниканы пайдалану жанар-жағармайға жұмсалатын шығындардың 20% артуына, жалпы жиналымның 14% дейін жоғалуына әкеп соқтырады. Фермерлердің жыл сайынғы жөндеулерге, қосалқы бөлшектер сатып алуға және дизель отынын тұтынуға жұмсайтын шығындары дәл осы ескірген ауыл шаруашылығы техникасына тиесілі, – деді Ж.Дайрабаев. Оның сөзіне қарағанда, біздің өз металымыз жеткілікті және Қазақстанға арналған қосалқы бөлшектерді, яғни жоғары технологияны талап етпейтін бөлшектерді өндіруге болады. Алайда, кәсіпорындар өндіріс үшін шикізатты Ресейден сатып алуға. Яғни, көрші елдің экономикасына жұмыс істеп жатырмыз. Мысалы,

малары іске асырылуға. Біріншісі, инвестициялық шығындарды субсидиялау. Онда ауылшаруашылық техниканы сатып алу құнының 25-30 пайызы мемлекеттік бюджет есебінен өтеледі. Инвестициялық субсидиялау бағдарламасы өтінім берушінің қалауы бойынша инвестициялық субсидиялар, лизинг берушіге аванстық төлеммен аударылуы мүмкін. Бұл ретте бастапқы жарна проблемасы шешілгенін атап өтуге болады. Екіншісі, ауылшаруашылық техниканы сатып алуға кредиттерді лизинг бойынша сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялау.

– Аграршылар тарапынан ауылшаруашылық техникасына үлкен сұранысты ескере отырып, 2022

рағанда, Президенттің жолдаудағы тапсырмасы бойынша министрлік келесі шараларды қабылдауда. Бірінші, техниканы сатып алуды инвестициялық субсидиялау, сондай-ақ ауыл шаруашылық техникасын лизинг, кредиттеу кезінде пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау бағдарламаларын ары қарай жалғастыру. Ауыл шаруашылығы техникасының жеңілдікті лизингін, оның ішінде «Жасыл даму» қаражаты есебінен қаржыландыру көлемін ұлғайту. Екінші, ҚР Фермерлер одағы мәселе көтеріп 40 млрд теңге бөлінген болатын. Соның нәтижесінде 1053 техника сатып алынды. 872 ауыл шаруашылық тауарын өндіруші осы техникаларға ие болды. Ол жерде қаржы бастапқы жарнасыз 6 пайыздық мөлшермен берілген болатын. Фермерлер одағының мәліметі бойынша былтыр 4 мыңға жуық өтімін қарастырылмай қалды. Соның нәтижесінде биыл қайтадан ақша сұралып, 20 млрд теңге қосымша бөлініп, 23 қыркүйекте Үкімет қаулысы шықты. Ол да 6 пайызбен берілетін болады. Жалпы, 500-ден астам техника алынады деп жоспарлануда. Үшіншіден, министрлік ҚазАгроҚаржымен бірлесіп ауылшаруашылық техникасын және суарудың ұтқыр жүйелерін сатып алуға биылдан бастап жылдық 6 пайыздық қаржыландырудың жеңілдікті мөлшерлемесі бойынша 20 млрд теңге жеңілдікті лизинг бағдарламасы 15 пайыздық аванстық төлеммен лизинг мерзімі 10 жылға дейінгі уақытта іске асырылып жатыр.

2025 жылдан бастап ауылшаруашылық санағы жүреді

Ауыл шаруашылық техникасын есепте алу мен тіркеудің тігінен интеграцияланған жүйесінің болмауы өзекті мәселе. Саалаға жауапты вице-министрдің есебіне қарағанда, 2010 жылы техникалық инспекторлардың барлығы жергілікті атқарушы органдарға берілді. Оларда қазіргі таңда 1 маман отырады. Оның өзі ешқандай инспекцияға қатысы жоқ маман. «Облыс әкімдіктерінде талап жоқ. Кімді болса соны алады. 3 ай сайын жаңарып отырады. Ол тек статистика жинаумен айналысып отыр. Ешқандай инспекциялық жұмыстарды жүргіз-

бейді. Сол себепті инспекциялық жұмыстарды Ауылшаруашылық министрлігіне қайтару туралы мәселені қойғымыз келіп отыр. Заң жобасына ұсыныс беріледі. Екінші, тіркелетін ауылшаруашылық техникасының бірыңғай электрондық паспортының болмауы. Ғылыми негізделген норма бойынша 1 комбайн 800 гектар орады десек 15 млн гектар астық орылатын елімізге 20 мың комбайн жеткілікті. Жигули аға 60-70 жыл бұрынғы техникалар әлі есепте деп айтып кетті. Осыған байланысты қазіргі таңда Өнеркәсіп, құрылыс министрлігімен бірге электрондық паспорттың жобасын бастадық. Қазір Қостанай облысында және Алматы қаласында пилоттық жоба жүзеге асырылуда. Сәтті болса, келесі жылдан бастап бүкіл Қазақстанға таратамыз», – дейді Әбілхайыр Тамабек. Оның айтуынша, бүкіл техникалардың қайтадан электрондық паспортты жасалған кезде ғана оның нақты саны белгілі болады. 2025 жылдан бастап ауылшаруашылық санағы жүреді. Қазір олар техникаларға қайтадан санақ жүргізу бойынша мәселені Статистика комитетімен пысықтауда.

Үшінші мәселе, машина-трактор паркінің қажеттілігі мен жаңарту деңгейінің әдістемесін әзірлеу қажеттілігін депутат Анас Ахатұлы бірнеше жерде қозғаған. Қолданыстағы методика 1990–2000 жылдар аралығында жасалған. Ол методика қазір ескіргендіктен ешқандай нәтижесін бермейді. Сол себепті, министрлік тарапынан 2024–2025 жылдарға арналған бағдарламалық нысаналы қаржыландыруға осы мәселе де енгізіліп отыр. Яғни, жаңа методиканы әзірлегеннен кейін ауылшаруашылық паркіндегі нақты жаңарту деңгейі анықталатын болады.

Елде ауылшаруашылық техникасын өндіретін 8 өндіріс орны бар

Өнеркәсіп және құрылыс вице-министрі Илияс Оспановтың айтуынша, бүгінгі таңда елімізде 8 ірі отандық зауыт жұмыс істейді. Онда қуаттылығы әртүрлі оннан астам трактор бренді және модификациялары, сондай-ақ астық жинайтын және жем-шөп жинайтын комбайндардың бестен астам бренді шығарылады. 2021 жылы отандық зауыт шамамен 162 млрд теңге сомасына 8844 бірлік техника өндірді.

Лизинг бағдарламаларына да тоқталған вице-министр оның 2 тетігін атап өтті. Біріншісі, өнеркәсіптік 2018–2022 жылдары 33 млрд теңге бөлді. Бүгінгі таңда осы бағдарлама шеңберінде 1320 бірлік трактор мен комбайндар қаржыландырылды және нарыққа қолданысқа берілді. Бұл қаражат револьверлік сипатқа ие және 2043 жылға дейін істе болады. Алайда, револьвердің саны қазір 60-ақ техникаға жетіп отыр. 2043 жылға дейін техниканың бағасы бірталай өседі. Соның есебінен ол ары қарай да азаюы мүмкін. Екіншісі, «Жасыл даму» желісі бойынша 2022 жылы 40 млрд теңге бөлінді. Қазір 852 ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілеріне 39,6 млрд теңге сомасындағы 1072 бірлік ауылшаруашылық техникасы берілді. Оның ішінде 19,7 млрд теңгеге 882 бірлік трактор, 19,8 млрд теңгеге 190 бірлік комбайн сатып алынды. Бұл да револьверлік қаражат. Қыркүйек айынан бері 48 ауыл шаруашылығы тауар өндірушілеріне 58 бірлік техника сатып алынды. Яғни, жыл сайын бұл бағдарламалар бойынша револьверлік жолмен 100-120 техника сатып алуға мүмкіндік бар.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

СІЗ НЕ ДЕЙСІЗ?

Ербол АМАНЖОЛУЛЫ, maltabu.kz тегін ауыл шаруашылығы хабарландырулар сайтының несі:

– Министрден де, Үкімет басшысынан да үміт аз. Саладағы ахуал тек бүгін ғана белгілі болған жоқ. Ол ұзақ уақыттан бері айтылып, жазылып, көрсетіліп келе жатқан дүние. Біздің шенеуніктер халықты сана емес, Президентті де алдауға әбден төселіп алды. Мәселен, Мемлекет басшысы Жамбыл облысы Қостөбе ауылы тұрғынының қосалқы шаруашылығына барған кезде, еңбекқор жігіттің кәсібіне табыс тілеп, өз атынан біз жасайтын отандық «Қомагай» жем-шөп турағышын сыйға тартамын еді. Алайда ішкі нарықта бәсекеге қабілеттілігі дәлелденіп, үй жағдайындағы жеке шаруашылықта да, фермерлік шаруашылықтарда да зор сұранысқа ие болып отырған өнім өндіруші ретінде біз мемлекет тарапынан еш көмек ала алмай жүрміз. Ал мемлекеттік субсидияға түрлі жолмен қол жеткізген кейбір «пысықтар» бізден көтерме бағамен сатып алып, оны өзгелерге үстіне ақы қосып оңай табыс табудың жолын тауып алған. Мұндай көзбояушылықтың алдын алмай, ауыл шаруашылығы саласындағы техника мен өзге де құрал-жабдықтарды жаңартуды үдету қиын.

Ақмола облысы Ақкөл қаласында орналасқан Комсомол механикалық зауыты сепкіш, соқа, кескіш, тырма сияқты ауыл шаруашылық техникасы мен жабдықтары арналған қосалқы бөлшектерді өндіреді. Сонымен қатар, ауылшаруашылық техникаларын жөндеу бойынша қызметтер көрсетеді. Шығарылған өнімдердегі қазақстандық үлес 70% дейін жетеді. Өндірістік қуаттылығы солтүстік өңір фермерлерінің сұраныстарын жабуға толық мүмкіндігі бар.

Ауыл шаруашылығы вице-министрі Әбілхайыр Тамабектің айтуынша, министрлік тарапынан фермерлерді ауыл шаруашылық техникасын жаңартуға ынталандыру үшін жағдай жасауда мемлекеттік қолдаудың келесідей бағдарла-

жылы министрлік инвестициялық шығындарды субсидиялау бағдарламасының бюджеті 72-ден 115 млрд теңгеге дейін ұлғайтты. Ауылшаруашылық техникасын сатып алуға лизингіндегі сыйақы мөлшерлемелерін субсидиялау 43 млрд-тан 81 млрд теңгеге дейін ұлғайды. Бұдан басқа «ҚазАгроҚаржы» АҚ арқылы іске асырылатын ауылшаруашылық техникаларына жеңілдікпен кредит беру бағдарламалары барын атап өткім келеді. Қабылданған шаралардың арқасында 2023 жылы 130 млрд теңге сомасында 17,3 мың бірлік техника сатып алынды. Біз ауылшаруашылық техникасы паркін жаңартудың әлі де төмен деңгейде екенін түсініп отырымыз, – дейді Әбілхайыр Тамабек.

Вице-министрдің сөзіне қа-

лар, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған көмекке толмағандар ала алады. Сондай-ақ, жыныстық зорлық-зомбылық, адам саудасы, лаңкестік актісінің құрбаны болғандарға да мемлекет тарапынан тегін заңгерлік көмек көрсетіледі. Бұған қоса, асыраушының қайтыс болуына байланысты келтірілген зиянды өтеу бойынша жеке тұлғалар; еңбекпен байланысты денсаулығына келтірілген зиян немесе қылмыстық құқықбұзушылықпен келтірілген зиянды өтеу мәселесі бойынша жеке тұлғалар; Екінші дүниежүзілік соғысқа қатысушыларға жеңілдіктер бойынша теңестірілген Екінші дүниежүзілік соғысқа қатысушылар, сондай-ақ басқа мемлекеттердің аумағындағы соғыс

қимылдарының ардагерлері, мерзімді әскери міндеттілер, бірінші және екінші топтағы мүгедектер, зейнеткерлер жасы бойынша, кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша тегін заңгерлік қызметке өтініш бере алады. Кәсіпкерлік қызметпен байланысты емес мәселелер бойынша көпбалалы отбасылар; табысы аз қамтылған азаматтардың да тегін заңгерлік көмек сұрауына құқылы екенін ескерте кеткеніміз жөн.

Н.ТОҚТАСЫНОВА,
Алматы қаласы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының бас маманы

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

ТЕГІН ЗАҢ КӨМЕГІН КІМДЕР АЛА АЛАДЫ?

Сот алаңында азаматтардың бәрі тең. Әрі тараптың өз құқығын қорғауына теңдей мүмкіндік ұсынуға мемлекет тарапынан жан-жақты көңіл бөлінген. Халықтың әлеуметтік осал тобын тегін заңгерлік көмекпен қамтамасыз етуге арнайы қаржы қарастырылады. Өкінішке орай, адвокаттың ақысыз қызмет көрсететінін біреу білсе, кейбіреулер бұл игіліктен мүлде бейхабар.

Адвокаттың тегін заңгерлік көмегін алимент өндіру, зейнетақы мен жәрдемақы

тағайындау, оңалту, босқын немесе қандас мәртебесін алу мәселесі бойынша жеке тұлға-

